

КОНЦЕПТ “СВІЙ” У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРІОДУ ЄВРОМАЙДАНУ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ “ДЕНЬ”)

Христина Дацишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: christinadatsyshyn@gmail.com*

У статті на прикладі текстів газети “День” проаналізовано особливості наповнення концепту “свій” під час політичного протистояння періоду Євромайдану.

Ключові слова: політичний дискурс, концепт “свій”, концепт “чужий”, медіатекст.

Специфіка сучасного інформаційного суспільства зумовлює підвищену увагу до вербального наповнення текстів політичного дискурсу. Саме в його площині формуються нові концепти, окреслюються нові напрями трактування тих, що вже існують. Тексти політичного дискурсу визначають точку, від якої вибудовуються вектори “свій – чужий”; аналіз вербального наповнення концептів “свій-чужий” і оцінок, що їх супроводжують, дає змогу окреслити ступінь поляризації між опозиційними групами, виявити можливості політичного діалогу.

Опозиція “свій-чужий” була об’єктом низки сучасних наукових досліджень. За твердженням Т. Кузнецової, поза межами текстового простору взаємодія між своїм та чужим можлива, а в засобах масової інформації “образи” «своїх» та «чужих» найчастіше знаходяться в опозиції. Спрацьовує, як правило, стереотип сприйняття «чужого» як ворога” [3, с. 63].

Розрізнення “свого-чужого” часто здійснюється за критерієм етнічності, національності. На думку Г. Ковальнової, присутність «чужого» в картині світу... об’єктивно сприяє внутрішній згуртованості та мобілізації нації. Воно робить менш значущими всі її внутрішні відмінності і суперечливості, порівняно з відмінностями і суперечливостями «нашої» спільноти з «іншою» [2, с. 87].

Опозиція “свій-чужий” є необхідним компонентом ідентифікації особистості. Важливу роль у цьому відіграють медіа, бо саме від їхніх текстів значною мірою залежить рішення, з ким себе ідентифікувати і проти кого дружити. Залежно від наповнення цих концептів ЗМІ можуть бути чинником консолідації або ж породжувати несприйняття “чужих” аж до виникнення “мови ненависті” [5, с. 4; 4, с. 96].

За твердженням Ф. Бацевича, на прикладі тоталітарного дискурсу виявляється “декілька типів учасників з різною мірою активності в ньому: “інші”, “ми”, “класики”, “повністю наші”, “не вороги” [1, с. 166]. Під час загострення суспільних суперечностей, в умовах політичного протистояння такі ж групи виявляються в межах будь-якого політичного дискурсу.

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати наповнення концепту “свій” в українському політичному дискурсі періоду Євромайдану. Для аналізу ми свідомо обрали не партійні газети, оскільки під час Євромайдану учасники протестів здебільшого не були представниками політичних партій; одними з ключових були заклики “без політики”. Хронологічно дослідження обмежується періодом Євромайдану – від 21 листопада 2013 року до 29 лютого 2014 року.

Концепту “свій”, “ми” містить такі компоненти:

- вся Україна: *тут зібрана вся Україна, дуже різні люди*. (10 груд.); *Вони кажуть, що Євромайдан організували три області з Західної України, але ми, мешканці Півдня та Сходу України, виходимо та доводимо, що українці з обох боків Дніпра – єдині в своїх прагненнях* (17 груд.);
- народ *Як би не завершився Євромайдан, але народ вже переміг* (10 груд.); *український народ за ці дні виріс і подорослішав* (10 груд.); *ці 100 тис. людей завжди йому нагадають, що у цієї країни є господар і це народ* (26 лист.); *Є правляча банда, є етнос або народ* (6 груд.);
- люди: *люди скажуть своє слово* (26 лист.); *дослухатися до людей, що виходять на мирні акції* (6 груд.);
- молодь: *сучасна українська євромайданна молодь* (28 лист.); *багато свідомої молоді* (26 лист.) *гарною і талановитою молоддю* (28 лист.);
- страйкарі: *підтримати страйкарів* (29 лист.);
- мітингувальники: *мітингувальники не соромляться, бо холодно* (29 лист.);
- хлопці, чоловіки: *Якщо до 30 листопада це були хлопці, окрилені свободою, десь наївні, то після того розгону Майдану вони стали справжніми чоловіками, які зрозуміли, що свободу треба захищати* (12 груд.);
- жінки й дівчата: *жінки й дівчата, які підтримують Євромайдан, вирішили продемонструвати, що вони – проти насилля в суспільстві* (11 лют.).
- волонтери *Ліза... працює волонтером на кухні Майдану* (18 груд.).

Нейтральне емоційно-оцінне забарвлення іменників, які є наповненням концепту “свій”, компенсується використанням атрибутів молодий, дружній, консолідований, сильний, європейський, європеєць, емоційний, доброзичливий, щирий, ввічливий, неагресивний, радий, мирний, творчий, вільний, привітний, мудрий, згуртований, освічений, здатний до самоорганізації, прекрасний, завзятий, що мають позитивне оцінне навантаження: *Група молодих студентів* (26 лист.); *Хороші юні обличчя* (27 лист.); *багато дуже гарних людей, передовсім молодих і емоційних* (20 груд.); *євромайданна молодь – сильна, дружня, консолідована і по-справжньому європейська!* (28 лист.); *... чому ти з такою агресією говориш про це? Ти ж європеєць!* (28 лист.); *люди неагресивні, а навпаки, доброзичливі, навіть ввічливі одне до одного* (4 груд.); *дивовижні сцени щирої допомоги товаришу, взаємної підтримки, щедрої дружнелюбності* (4 груд.); *Вони раді одне одному* (28 лист.); *Для них ці події – радість, привід проявити свою солідарність і свою повагу до співгромадян* (4 груд.); *подихати вільним повітрям і відчутти себе вільною людиною* (12 груд.); *ненасильство – єдина можлива й єдино успішна платформа, на якій Майдан може вистояти й перемогти* (25 груд.); *привітні*

й мудрі люди (29 лист.); *згуртовані люди* (26 лист.); *вражає феноменальна здатність до самоорганізації людей, які зібралися на Майдані* (6 груд.); *серед них дуже багато освічених людей* (10 груд.); *Ліза має церебральний параліч, однак працює волонтером на кухні Майдану. Вона прекрасна* (18 груд.); *Жінка захоплена завзятістю організаторів* (6 груд.).

Важливими для позитивного сприйняття є також кількісні характеристики групи “свої”: *На мітинг... мобілізувалося понад 100 тис. українців* (26 лист.); *Уже двічі збирається майже мільйон людей* (10 груд.) *десятки, сотні знайомих облич старих і нових друзів, які вже стали кимось більшим, ніж просто одностудійцями* (28 лист.); *Прийшло більше людей, ніж я сподівався* (22 лист.) *На вулицю може вийти півтора мільйони людей, яких підтримують у їхній власній країні десятки мільйонів* (12 груд.).

Оцінка групи “свій” доповнена назвами дій, що сприймаються як позитивні: *люди піднялися, підвели голови, діляться теплим одягом, їжею, пропонують нічліг* (6 груд.); *не розпивають спиртні напої, поважають чужу думку та не провокують конфліктів* (29 лист.); *Ми заряджаємо одне одного* (6 груд.); *Євромайдан тішить тим, що вкотре руйнує міф про роз’єднану українську націю* (4 груд.). Окремі назви дій є лексичними інноваціями: *...на кухню будинку профспілок, де волонтерить Світлана, прийшли ті, хто там працює* (4 груд.).

Позитивні характеристики стосуються також самої події, учасниками якої є “свої”: *євроінтеграція – це історична подія, дійсно критична важлива тема* (21 лист.); *Панувала дружня атмосфера* (26 лист.); *тут класна атмосфера* (26 лист.); *Все це настільки емоційно і піднесено* (26 лист.); *На Євромайдані панує атмосфера взаєморозуміння та допомоги* (29 лист.); *Євромайдан будується на “будь ласка” і “прошу”* (20 груд.); *До розгону Євромайдан був ідеальним, європейським громадянським рухом – мирним, творчим, вільним* (10 груд.); *все хороше й одночасно тривожне останнім часом пов’язане найперше з Майданом* (6 груд.); *Майдан черпає насагу із духовних джерел* (10 груд.); *це є арка любові, а не ненависті й насильства* (25 груд.); *стоїть світло і весело* (25 груд.).

Характеристика Євромайдану розширюється внаслідок використання слів “мрія”, “сім’я”, “рідня”, “емоція”, “євроремонт”, “енергія”, “душа”, “жертвувати”, які мають позитивні конотації: *люди, які щиро вийшли на Євромайдан за свою мрію* (26 лист.); *Це – багато дуже гарних людей, передовсім молодих і емоційних, які готові жертвувати собою, віддавати найкращі прояви своєї душі за мрію про краще життя* (18 груд.); *заряд енергії дарує натомість столичний євробунт* (28 лист.); *це сім’я. Велика і дружня рідня* (28 лист.); *акція була схожа на масове свято* (28 лист.); *Євромайдан – це емоція* (29 лист.); *...слово “євроремонт”*. *У наших людей це асоціювалося із високою якістю, естетикою, чистотою. То чому ж ми повинні сьогодні відмовлятися від “євроремонт” в загальному сенсі?* (6 груд.); *згусток колосальної енергії* (10 груд.). На позитивних конотаціях вихідних слів побудовані також авторські оказіональні номінації: *“європобачення” на Майдані* (28 лист.).

Аналізовані тексти дають підстави стверджувати, що до концепту “свій” включено також компонент “ мешканці Східної України”; таке позиціонування відбувається всу-

переч поширеному міфові про сприйняття представників східних регіонів як “чужих”: *ми, мешканці Півдня та Сходу України, виходимо та доводимо, що українці з обох боків Дніпра – єдині в своїх прагненнях* (17 груд.). Цю групу можуть трактувати як “інших”, використовуючи позитивні характеристики: *Східна Україна – це, зокрема, справжній робочий клас. Це класні люди* (27 лист.). У матеріалах газети “День” підкреслено, що опозиції “Схід-Захід” насправді не існує, такий поділ цілеспрямовано працює проти України: *Від самого початку протестів було зрозуміло, що існуючі медіаканали цілеспрямовано працюють на розділення людей – Південний Схід проти Центру і Заходу, раби проти бандерівців тощо. Загалом експлуатують усі міфи, напрацьовані за 23 роки непосильної телевізійної праці. Ми переконані, що жодного протистояння Сходу і Заходу не існує* (5 лют.).

Потенційно група “свої” могла бути розширена і внаслідок включення до неї компонента “міліція”. Аналізовані тексти засвідчують, що міліціонерів трактують як “чужих”, “інших”, але “не ворогів”, в окремих контекстах їх позиціонують як “друзів” чи навіть “своїх”: *Першу допомогу потерпілому надав... міліціонер. Майдан на знак поваги заплодував йому* (26 лист.); *Дехто [з міліціонерів] втомлено спирається на щити, хтось – усміхається перехожим, хтось – фотографує Майдан* (26 лист.); *Я вже спілкувалася з міліцією – хлопці не налаштовані агресивно* (26 лист.); *...більшість із цих хлопців у формі – одного з нами віку і теж хочуть у Європу. Просто нині так сталося, що ми змушені стояти по різні боки барикад* (28 лист.); *“Вони [міліціонери]...казали, що якби не служба, самі б вийшли на протести”, – говорить дівчина* (4 груд.); *міліція – це не окупанти, це такі ж українці, як і всі ми* (25 груд.); *“тітушки” напали на міліціонерів, які вступилися за побитих журналістів* (25 груд.); *Одні очевидці помічають налякані очі неповнолітніх, стрічки з українською символікою, що зав’язано у солдат [внутрішніх військ] на рукавах* (22 січ.); *У них [міліціонерів] так само є проблеми – вони горять, їх б’ють, у них влучає каміння. Це також люди, а нам не дають про них розповідати* (29 січ.); *Правоохоронці – теж частина нашого суспільства* (5 лют.). Однак після агресивних дій міліції її починають позиціонувати як “чужого”, “ворога”: *Сучасну українську міліцію вигнали би з гестапо за звірства! І найприголомшливіше – те, що люди, які чинили наругу над власними громадянами, живуть за податки цих же громадян* (7 лют.).

Отже, аналіз текстів політичного дискурсу періоду Євромайдану виявив, що концепт “свій” перебуває в опозиції до “чужого” на підставі основного критерію – сповідування демократичних цінностей. У виокремленні групи “свій” немає горизонтального поділу, тобто поділу за територіальною, національною чи релігійною ознакою. До “своїх” належать люди, молодь, мітингувальники, народ, хлопці, чоловіки, дівчата, жінки, яких не влаштовує ставлення влади до народу, тобто поділ на “своїх і чужих” відбувається вертикально. Ключовими характеристиками групи є позитивні атрибутиви, група є відкритою і може потенційно містити “всю Україну”. Для повної характеристики цієї групи важливим є також аналіз іншої частини бінарної опозиції – концепту “чужий”, що може стати предметом подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 280 с.
2. Ковальова Г. П. Опозиція “Свій-Чужий” при формуванні національної ідентичності в контексті глобалізації / Г. П. Ковальова // Наукові записки. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2009. – С. 84–91. – Сер. “Філософія”. – Вип. 5.
3. Кузнєцова Т. В. “Свій” / “чужий” у текстовому просторі ЗМІ / Т. В. Кузнєцова // Стиль і текст. – 2007. – Вип. 8. – С. 59–65.
4. Пантелєєва І. Бінарні концепти комунікації у контексті культурних взаємовідносин у суспільстві (на прикладі опозиції “свій-чужий”) / І. Пантелєєва // Схід. – 2009. – № 5 (96). – С. 94–97.
5. Язык мой ... Проблема этнической и религиозной нетерпимости в российских СМИ / [сост. А. М. Верховский]. – М. : ООО “Центр «Панорама»”, 2002. – 230 с.

Стаття надійшла до редколегії 12.09.14

Прийнята до друку 05.10.14.

CONCEPT “IT” IN POLITICAL DISCOURSE OF EUROMAIDAN PERIOD (BASED ON THE MATERIALS OF “DAY” NEWSPAPER)

Christina Datsyshyn

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: christinadatsyshyn@gmail.com*

The article analyzes the features of filling concepts “it” during the period of Euromaidan political confrontation on the materials of “Day” newspaper.

The author investigates which groups of the society are treated as “it” by “Day” newspaper, also signs of these groups are shown.

Analysis of political discourse period of Euromaidan found that their separation is not carried out on a territorial, national or religious grounds. The main criteria of affiliation with “it” is a confession of democratic values. “It” are people, young people, protesters, guys, men, girls, women which are not satisfied with attitude of the authorities to the people. To the concept “it” also “residents of Eastern Ukraine” are included. It confirms that the myth of the perception of representatives of the eastern regions as “strangers” is created artificially and it is not true. Group of “it” could be expanded by component “police.”

The main characteristics of the group are positive, the group is open and can potentially include “all of Ukraine”

Key words: political discourse, concept “it”, concept “stranger”, media text.